रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

नेपालमण्डलया
ल्हं-शिलालेखया बीबी ग्रन्थ

सम्पादक
जीवनकुमार महर्जन

नेपालमण्डलया
ल्पहं-अभिलेखया थीथी पक्ष

सम्पादक

जीवनकुमार महर्जन

पिकाकः

न्हू हिसु पुचः

नेसं ११२४

पिकाक : न्हू हिसु पुचः
तापाहिति - १६, यल

न्हापां : ३०० (स्वसः जक)

मू : २०/-

तिथि : नेसं ११२४ कौलाथ्व पारु

नेपालभाषा मंकाः खलः, यलया वहदँया लसताय् पिदंगु

टङ्कन : रजमाइल डेस्कटप, यल

थाकू

ISBN 999 46-31-77-2

Bibliography
Maharjan, Jeevan Kumar, 2004
Nepalamandalaya Lvaham–abhilekhaya thithi paksa
(Various aspects of stone inscriptions of Nepalmandal).
Yala: Nhu Hisu Puchah, NS 1124.

त्वलं

अभिलेखयात इतिहास व सँस्कृतिया अध्ययनया निर्तिं स्यल्ला:गु स्रोतया रुपय् कया: वयाच्वंगु दु। तर अभिलेखया अध्ययन याय्गु ज्या धा:सा उलि अ:पु मजू। प्राचीन इलय् मनुखं च्वया: वयाच्वंगु लिपि, छ्यला: वयाच्वंगु भाषाया ज्ञान मदय्कं अभिलेखया अध्ययन सम्भव मदु।

विश्वया इतिहासय् हे प्रामाणिक इतिहासया शुरुवाट ल्वहं-अभिलेखं जूगु खनेदु। नेपालय् दकलय् न्हापांगु ल्वहँतय् कियात:गु अभिलेख निग्लिहवाया अशोक राज्यभिषेक वर्ष १४ (ईपू २५५) या अशोक स्तम्भ ख:। नेपालमण्डलदुने धा:सा शक संवत् १०७ (ई १८५) या जयवर्माया अभिलेखं तिनि ल्वहं-अभिलेखया इतिहास शुरु जुल। तर वास्तविक रुपं ल्वहंपौ तय्गु चलन धा:सा लिच्छवि इलय् जूगु अध्ययनं क्यनाच्वंगु दु। लिच्छवि ईया इतिहासया ऐतिहासिक दसि हे उगु इलय् तया: वनात:गु थ्यंमथ्यं २५० गू अभिलेख ख:। नेसं १०७ यल कुम्भेश्वर लिक्क घाँयबुँइ च्वंगु अभिलेख मध्यकालया दकलय् न्हापांगु अभिलेख ख:सा नेपालभाषा छ्यलात:गु न्हापांगु ल्वहं-अभिलेख रुद्रदेवया पालय् तयात:गु नेसं २९३ या सँक्व वज्रयोगीनी च्वंगु ल्वहंथां ख:। अथेहे मध्यकालय् द्वलंद्व: ल्वहं-अभिलेख तयात:गु दु। थ्व फुक्क इतिहास दय्केत मा:गु जग ख:। उकिं थुकिया अध्ययन अनुसन्धान याय्गु ज्या महत्वया खँ ख:। नेपालमण्डलदुनेया गुलि नं ल्वहं-अभिलेखया अध्ययन जुल, उकियात पिथनेगु ज्या नं जुल तर पूर्णता जूगु खनेमदु। अथेहे अध्ययनया लागां पिने लानाच्वंगु ल्वहं-अभिलेखत यक्व दनि। थुकिया अध्ययन अनुसन्धानया ज्या ल्यं हे दनि। थ्व ल्वहं-अभिलेखत थीथी कारणं न्हियान्हिथं स्यना: वनाच्वंगु दु। उकिं थुकिया बैज्ञानिक धंगं अध्ययन अनुसन्धान याय्गु थौंया ईया माग जुइ धुंकल।

नेपालमण्डलया मध्यकालीन ल्वहं-अभिलेखया बैज्ञानिक धंगं अध्ययन याना: नेपालभाषा, नेपालसंस्कृतिया अध्ययन अनुसन्धान याय्मा:गु महसुस यासें नेसं ११२१ दिल्ला ३ आइतवार खुनु नेपालभाषा केन्द्रीय विभागं नेपालमण्डलया ल्वहं-अभिलेखया छन्हुया गोष्ठी यात। उगु गोष्ठीइ न्ह्यब्व:गु प्यपु च्वसुलिं ल्वहं-अभिलेख अध्ययन याय्त आधार जुइगुलिं सम्पादन याना: पिथनेगु ज्या जुल।

मध्यकालीन ल्वहं-अभिलेख च्वय्गु धाँचा गथे खः, उकिया ज्ञान भचा दय्वं अभिलेख ब्वनेत, अध्ययन याय्त यक्व ग्वहालि जुइ। उकिं ल्वहं-अभिलेखया एकीकृत धाँचा व थीथी भिंगू थाय्या ल्वहं-अभिलेखया लिधंसाय् दय्कूगु धाँचा न्ह्यब्वयाच्वना। उगु ईया अभिलेख छु छु लिपिं च्वया: तल। उकी छु छु भाषा छ्यला: तल आदि खँ अभिलेख अध्ययन याय् न्ह्यः सीकेमा:गु खँ खः। उकिं नेपा:दुनेया ल्वहं-अभिलेखय् छ्यला: वयाच्वंगु थीथी लिपि ब्राम्ही, पूर्व लिच्छविलिपि, उत्तर लिच्छविलिपि, प्राचीन नेपाललिपि, प्रचलित नेपाललिपि, भुजिंम्व:लिपि, रञ्जनालिपि, तिब्बतीलिपि, मैथिलीलिपिया ज्ञान दय्मा:। अथेहे अभिलेखीय भाषा संस्कृत, पुलांगु नेपालभाषा, मैथिलीभाषाया नं ज्ञान दय्मा:। ल्वहं-अभिलेख छु छु ज्या याइबलय् तया: तल, छाय् तल, उकी छु छु खँ दइ आदि खँ सीका: तय्मा:गु खँ खः। खासयाना: ल्वहं-अभिलेखय् न्ह्यथनात:गु विषयवस्तु अप्व: धैथें धार्मिक रुपं प्रेरित जुया: तयात:गु खनेदु। अथेहे सामाजिक, राजनैतिक,कानूनी, राजप्रशस्ति आदि विषयवस्तु दुगु अभिलेख नं दु। देय्या इतिहास हे कुबिया च्वंगु थुज्व:गु अभिलेखत न्हियांन्हिथं स्यनावनाच्वंगु दु। ल्वहं-अभिलेखया अवस्था स्वय्बलय् गुलिं निभा: लखं याना: स्यना: वनेधुंकल, गुलिं द्यः भा:पिया: सिन्हः तिकुतिकुं ज्यला: वनेधुंकल, गुलिं खुया: यनेधुंकल, गुलिं ल्ह्वनेगु भ्वलय् ल्हाकेगु, सिमेन्टं आखः त्व:पुक तिकेगु ज्या जुयाच्वंगु दुसा गुलिं गुच्चा हाका: स्यना: वनाच्वंगु दु। उकिं थुकिया संरक्षण याय्गु सम्बन्धित सकसियां कर्तव्य खः। ल्वहं-अभिलेखया अध्ययन याय्त उकिया छापा कया: तय् फत धा:सा ऐतिहासिक खँ लिपालिपा ता ईतक नं सुरक्षित जुयाच्वनी। उकिं ल्वहं-अभिलेखया अध्ययन याय्गु निर्तिं उकिया धाँचा, भाषा, लिपि, विषयवस्तु व छापा काय्गु विधि सीकातय् मा:गुलिं सम्बन्धित सकसित थुज्व:गु अभिलेखीय तत्वनाप थ्व सफुलिं भ्यले पुंकी धैगु भलसा कयाच्वना।

थुगु सफू प्रकाशनया निर्तिं बचं व ह:पा: बियादीम्ह नेपालभाषा केन्द्रीय विभागया विभागीय नाय: भाजु हनेबहम्ह प्राध्यापक नर्मदेश्वर प्रधानजुप्रति आपालं आपा: कृतज्ञ जुया। अथेहे मा:गु ह:पा: व निर्देशन बिया: ग्वहालि यानादीम्ह हनेबहम्ह सहप्राध्यापक काशीनाथ तमोटजुप्रति नं कृतज्ञ जुया। अथेहे विशेष ग्वहालि यानादीपिं हनेबहपिं उपप्राध्यापक तुयुबहादुर महर्जन, ज्वाला स्थापितप्रति कृतज्ञता जुयाच्वना। नापं ग्वहालि यानादीपिं पासापिं राजेन्द्रकुमार पुता, राजितवहादुर श्रेष्ठ, प्रयागमान प्रधान, कमलेश महर्जन, सुशीला महर्जनयात सुभाय् द्यछानाच्वना। थुगु सफूया पिकाक: न्हू हिसु पुच:यात आपालं आपा: सुभाय् द्यछानाच्वना। सुभाय्

जीवनकुमार महर्जन

पिकाक:

थीथी विद्वानपिन्सं थीथी सिद्धान्तयात नालां थ:थ:गु हे धंगं नेपालमण्डलया परिभाषा बीगु यानावयाच्वंगु दु। थुकी थौंतकं एकरुपकता व:गु मदु। उकिं नेपालमण्डलया लागां गन तक थियाच्वंगु दु धैगु खँय् आपालं मत दु अथेनं साधारणतया नेवा:तय्गु आदिभूमि जुयाच्वंगु नेपा:या राजधानी स्वनिग: व स्वनिग:नापं स्वा:गु छुंछुं थाय्यात नेपालमण्डल धायेगु यानावयाच्वंगु दु । नेपा:या इतिहास अध्ययन याय्गु धैगु हे नेपालमण्डलया इतिहास यायेगु ख: । छाय्धा:सा आदिकालंनिसें बसोबास यानावयाच्वंपिं थनया नेवा:तय्सं सुसंस्कृति व सुसभ्यताया गुलि विकास यात उलि मेथाय् जूगु खनेमदु, उकिं इतिहासया पानाय् नेवा:त व नेवा:तय्गु आदिभूमि अंग्रपंक्तिइ लानाच्वंगु ख: । थनया इतिहास सीकेगु धैगु हे थन विकास जुयावयाच्वंगु लेखन प्रणालीपाखें ख: । ल्वहंपौ, सिज:पौ, थ्या:सफू, ब्यंसफू, चिठिपत्र, तमसुक, निमन्त्रणपत्र, जन्मपत्रिका, ताम्रपत्र, ताडपत्र व मेमेगु अभिलेखत हे अध्ययनया मूख्य साधन ख: । थुकी मध्येय् ल्वहंपौ मानवसभ्यताया आदिकालंनिसें थौंतकं मदिक्क न्ह्यानावयाच्वंगु लेखन साधन ख: । सम्वन्धित विषयवस्तुया विवरणयात सार्वजनिक याय्गु हेतुं ल्वहंतय् आख: च्वया अथवा किया: निश्चित थासय् प्रतिस्था यानात:गुयात ल्वहंपौ धाइ । नेपा:या जक मखु विश्वया हे इतिहास थुइकेगु, सीकेगु यक्वं माध्यमत मध्ये ल्वहंपौ नं छगू धिसिला:गु ज्वलं ख: । थ:गु किर्ति यात अजर अमरयाना तयेगु तधंगु आज्जुं ल्वहंपतिइ सगौरब विवरण च्वया: अथवा किया: सकसिगु न्ह्यने ब्वयेगु प्रचलन आदिकालंनिसें दूगु ख: । उकिं थजा:गु ल्वहंपौ प्रत्येक देग:, फल्चा, हिति, चैत्य व मेमेगु किर्तिया न्ह्यने थौं तकं धस्वानाच्वंगु भ्मीसं खंकेफु । थौंकन्हे छुंगु जिगु धैगु विवाद पिहांवया अदालतय् वनेमाल धा:सा न्यायाधिसपिन्सं थ्वहे ल्वहंपौया ब्यहोरायात निस्साकथं नालाकया: न्याय विइगु चलन यथावत कायम हे तिनी गुकिंयाना विपक्षीतय्सं ल्वहंपौ हे सुचुकेगु, स्यंकेगु थेंजा:गु जघन्य अपराध याय्गु याना: वइच्वंगुया दसु भ्मीगु न्ह्यने यक्वं खनेदु ।

थुकथं आपालं महत्वंजा:गु ल्वहंपौयात वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान याना: जनसमक्ष न्ह्यने तयेफैगु कथं प्यम्ह विद्वान भाजु/मय्जुपिन्सं दुग्यंक अध्ययन याना: ल्वहंपौया बारे च्वयात:गु प्यपु च्वसुयात सम्पादन याना: सफू पिथनेत न्हू हिसु पुच:, यलयात ह्वता: चुलाकादीम्ह नेपालभाषाया अनन्यप्रेमी भाजु जीवनकुमार महर्जनयात आपालं सुभाय् देछानाच्वना । नापं कम्प्युटर टाइप याना: ग्वाहालि यानादीम्ह रजमाइल डेस्कटपयात नं आपालं सुभाय् देछानाच्वना ।

नेपाललिपियात थकाय्गु तातुनां नीस्वनात:गु न्हू हिसु पुच:यात थज्या:गु सौभाग्यपूर्ण ज्या लिपालिपा नं वल धा:सा अवश्यमय पूवंकेगु जुइ । सुभाय्

राजितवहादुर श्रेष्ठ
नाय:, न्हू हिसु पुच:

धलः-पौ

ल्वहंपौ अभिलेखया छुं धाँचा

काशीनाथ तमोट

धाँचाया एकीकृत स्वरुप

ल्वहंपौ अभिलेखय् क्वय् बियाकथंया मूब्व दइ -

१. न्ह्यब्व

२. मूब्व / दथुब्व

३. लिब्व

४. तँसाब्व

न्ह्यथना धाँचाया सर्वेक्षणकथं ब्वय् क्वय् बिया विषयया खँ दुगु सी दु।

१. न्ह्यब्व

१.१ सिद्धिकामना

१.२ नमस्करण

१.३ मंगलाचरण

१.४ प्रशस्ति (शासक/विषयपति)

१.५ संकल्पवाक्य (संक्षिप्त/पूर्ण)

१.६ मिति (संवत् व शासक)

२. मूब्व

२.१ दानपति

२.२ आयव्यवस्था

२.३ हेतु

२.४ मू ज्या

२.५ जीर्णोद्धार अधिकारी

३. लिब्व

३.१ फलस्तुति (पापं/पुण्य-कामना)

३.२ क्षमायाचना

३.३ आखः च्वमि

३.४ आशीर्वचन

३.५ (मिति)

३.६ शुभकामना

४. तँसाब्व

४.१ थप विवरण (गथे-जिमङाता आखर)

४.२ भुय (बुँ आयस्ता)

४.३ फलस्तुति

धाँचा ल्याः १

ख्वप, तौमधिया छगू चुकया नेसं १२५ या (पादपीठ) ल्वहं अभिलेख मुक्कं संस्कृत

१. सिद्धिकामना - ॐ श्रेयोस्तु

२. मिति - नेसं अ थ हृ (१००+२०+५) चैत्रशुक्ल त्रयोदशी

३. शासक - महाराजधिराज निर्भयदेव

४. दानपति - जय चातुपाक

५. आयस्ता - द्वादश मानि धानि ... ।

६. हेतु - देवस्थानार्थ

[Regmi, D.R. - Medieval Nepal, III. Calcutta : Forma K.L Mukhopadhyay, 1966, Inscription No 3, pp. 2-3]

धाँचा ल्याः २

सक्व, वज्रयागिनीया ने.सं. २९३ या ल्वहंथां अभिलेख

मुक्कं नेपालभाषा

१. सिद्धिकामना - वं

२. मिति - स्वस ग्वल अधिक संवत् न्यश्रस

३. शासक - रगुपति रुदरदेव

[Vajracharya, D.B. and Jagadish Regmi - Occasional Report of the Institute of Nepalese Study, T.U., Kirtipur. No.I (VS 2021 Saun), Inscription No 3, pp.3-4]

धाँचा ल्याः ३

फंपि, बजारया नेसं ३८१ या छगू ल्वहंहितिया अभिलेख

मुक्कं संस्कृतभाषा

१. नमस्करण - ॐ नमः श्रीसूर्याय

२. मंगलाचरण - सूर्यस्तुति

३. मिति - नेसं ३८१ पौषशुक्ल अष्टमी

४. शासक - श्रीश्री परमेश्वर भीमदेव व विषयाधिपति महासामन्त
श्री जैतराम जीव

५. दानपति - अजेशाह

६. फलस्तुति - देव, पितृ, जीव समस्त दानकृत् जुइमा

७. शुभकामना - शुभ

[Regmi 1966, III Inscription No. 23, pp. 12-13]

धाँचा ल्याः ४

स्वयम्भूया उत्तर-पूर्वपाखेया ने.सं.४९२ या ल्वहंपौ

मुक्कं संस्कृत (अन्तय् नेपालभाषा)

१. नमस्करण - नमो धर्मधातवे

२. मंगलाचरण - धर्मधातुस्तुति

३. दानपति - राजहर्षया परिचय

४. शासक - भूतपूर्व जुजु राजदेव, वर्तमान जुजु इन्द्र-उपेन्द्र अर्जुनदेव-जयस्थिति मल्ल

५. मिति - नयन नव युग आश्विन पूर्ण्णिमा ..

६. लक्ष्याहुति यज्ञ - दानपति परिवार

७. मू ज्या - साम्हेगु धर्मधातु वागीश्वर जीर्णोद्धार

८. प्रतिस्थाकर्म - जयानन्द वज्राचार्य

९. क्षमायाचना - यदि शुद्धामशुद्धं वा क्षमनीय सदाबुधैः

१०. मिति - नेसं ४९२ आश्विन पूर्णिमा

११. आखः च्वमि - आखरटाकर ल्होकरमी मनिगल व मुलमी व पडू मुलमी

[Regmi 1966,III, Inscription No.21, pp. 23-24]

धाँचा ल्याः ५

ग्वल, जयवागेश्वरीया लुँहितिया नेसं ५०८ या ल्वहंपौ

१. नमस्करण - ॐ नमः शिवाय

२. प्रशस्ति - जुजु जयस्थिति मल्ल व स्व. लानि राजल्लदेवी

३. परिचय - स्व. राजल्लदेवी व वया सन्तान

४. हेतु - दिवंगतया सुधापान जुइमा

५. दानपति - जयस्थिति मल्ल व प्रतिष्ठा विवरण

६. मिति - अष्टाधिके पञ्चशते ..

७. मू ज्या - लुँहिति जीर्णोद्धार

८. फलस्तुति - रोग, आपत्, जुइमा/स्वर्ग, आयु, कीर्ति प्राप्ति

९. आशिर्वचन - जुजु, व्राह्मण, दुनियाँया भिं कामना

१०. मिति - नेसं ५०८ मार्गशुक्ल दशमी वृहस्पतिवार

११. शुभकामना - विष्णुं दक्व लोकया कल्याण याइ ।

[गोविन्द टण्डन - पशुपतिक्षेत्रको सांस्कृतिक अध्ययन, भाग २ । काठमाडौ : झरेन्द्र शमशेर, वि.सं.२०५६ अभिलेख, पृ ४६-४८]

धाँचा ल्याः ६

ख्वपं, लायकू लुँध्वखा नापं यक्षमल्लया ने.सं. ५७३ या ल्वहंपौ

संस्कृत खण्ड

१. नमस्करण - ॐ नमो वसुन्धरायै ॥

२. मंगलाचरण - वसुन्धरास्तुति ।

३. मू ज्या - यक्ष मल्लं भक्तपुर दुर्ग दय्कूगु (संस्कृत व नेपालभाषा)

४. मिति - त्रिमुनि हरमुख श्रावण पूर्णिमा शुक्रवार

५. फलस्तुति - पञ्च महापातक

६. मिति - नेसं ५७३ श्रावणशुक्ल पूर्णिमा गढ निर्माण प्रारम्भ ।

७. शुभकामना - शुभं

[Regmi, 1966, III Inscription N0. 64, pp.73-76]

धाँचा ल्याः ७

यँ, हनुमानध्वखाया प्रताप मल्लया नेसं ७७४ या जःधुं अभिलेख

संस्कृत खण्ड

१. नमस्करण - ॐ नमः श्रीश्रीश्रीकालिकायै ।

२. प्रशस्ति - जुजु प्रताप मल्ल

३. विषय वर्णन-मनु(१४)लिपिया अर्थ छ्यायमाःगु खँ ।

४. मिति - युग अब्धि मुनिगण

५. रचयिता - कविकलालङ्कारचूडामणि (प्रताप मल्ल)

नेपालभाषा खण्ड

६. रचयिता - कवीन्द्र प्रताप मल्ल

७. विषय वर्णन - जिमपेता आखलया श्लोकया अर्थ छ्यायमाःगु

८. फलस्तुति - कोटि पंचमहापातक

९. मिति - नेसं ७७४ माघशुक्ल श्रीपञ्चमी

१०. तँसा - जिमङाता आखरया नाम

११. विषय वर्णन - अर्थ छ्याय् फुम्हया जन्म श्रेष्ठ, मफुम्ह पशु

[गौतमवज्र वज्राचार्य- हनुमानढोका राजदरबार । कीर्तिपुर : नेएअसं, विसं २०३३, अभिलेख २२, पृ. २११]

धाँचा ल्याः ८

पन्ति, नरसिंहनारायण मठया ने.सं. ७८८ या ल्वहंपौ

संस्कृत खण्ड

१. सिद्धकामना - स्वस्ति

२. संकल्पवाक्य - ॐ अद्य ... ।

३. मिति - संवत् विना महीना पक्ष आदि

४. हेतु - सदाशिव व लक्ष्मीनारायण प्रीत्यर्थ

५. दानपति पुरी (सन्यासी) पुचः - मैथिली भाषां नां विवरण ।

नेपालभाषा खण्ड

६. जीर्णोद्धार अधिकारी - मथपतिन देवल ल्होने, अभ्यागत चिन्ता याये

७. फलस्तुति - पंच महापातक/फल लायिव

८. मिति - नेसं ७८८ फल्गुणवदि द्वितीया

९. साक्षी - मनुष्य/देव

१०.शुभकामना - शुभनिमस्तु ।

११. तँसा - फलस्तुति, मैथिली भाषां

[योगेश राज-पन्तिया अभिलेख । पन्ति : नसंचा पुचः, नेसं ११२०, अभिलेख ११, पौ ११-१२]

धाँचा ल्याः ९

सुनागुथि, भृङ्गारेश्वर हितिफुस त्वाःया फलेया नेसं ८०६ या ल्वहंपौ

संस्कृत खण्ड

१. नमस्करण-ॐ नमः श्रीभृंगेश्वराय

२. मंगलाचरण-भृङ्गेश्वरयात भागि

३. हेतु- महाद्योयात पूजा, श्रीनिवासया मोक्ष कामना

४. मिति- रस विन्दु मातृ (८०६)

५. दानपति-लानि सिद्धिमंगलया परिचय

६. मिति - नेसं ८०६ आषाढशुक्ल नवमी आइतवार

७. मू ज्या - यिति(हिति), फले, उमामहेश्वरमूर्ति स्थापना ।

८. आय व्यबस्था - बुँ, आयस्तां यायमा:गु ज्याया विवरण।

९. फलस्तुति - पञ्च महापातक/उत्तरोत्तर कामना

१०. भुय (हाकनं) - बुँ आयस्ता थप व उकिया ज्या विवरण ।

[धनवज्र वज्राचार्य - मध्यकालका अभिलेख । कीर्तिपुर : नेएअके, विसं २०५६, अभिलेख १९२, पृ. २५८-२६१]

धाँचा ल्या: १०

ख्वप, जेलत्वा:या फलेया नेसं ८२७ या ल्वहंपौ

संस्कृत खण्ड

१. सिद्धिकामना - ॐ स्वस्ति

२. संकल्पवाक्य - ॐ अद्य वराहकल्पेत्यादि

३. मिति(संस्कृत)- शांखा जोग वसु

नेपालभाषा खण्ड

४. मिति- शंख्वासंवत् ८२७

५. हेतु- विष्णु प्रीतिन

६. शासक- शासक भूपतीन्द्र मल्ल, प्रमान हाकु भारो

७. दानपति- जेला टोलया पञ्च सकर

८. मू ज्या- फले जीर्णोद्धार

९. फलस्तुति- पञ्चमहापातक/शिवलिंग स्थापना पुण्य

१०. शुभकामना-शुभ ।

[काशीनाथ तमोट-“शंख्वा सम्वत् ८२७ या अभिलेखय् छपुलु” । देशय्मरु भ्या: ६:४५(२०५६ पुस १), पौ ३ - ७:७ (फागुन १९), पौ ३]

ल्वहंपौ अभिलेखया भाषा व लिपि

✍ ज्वाला स्थापित

१. परिचय

चेतनशील मनूया चेतनाया विकासक्रमय् थ:गु मनय् लुयाव:गु खँ व यानागु ज्याया वर्णन छम्हं मेम्हसित कना:, खँल्हाना: जक मगाना: उकियात ता:काल तक ल्यंका तय्गु तिव्र इच्छाया कारणं थीथी चित्र च्वया: संकेत याय्गु ज्या जुल । थथे च्वय्गु ज्याया विकासक्रमय् लिपिया विकास जूगु ख: । थ्व चित्रलिपि कीगु ज्या न्हापां ल्वहँतय् यात । प्रारम्भिककालय् च्वय्गु लागि उपलब्ध वस्तु थ्वहे ल्वहं ख: । गुगु वस्तुयात आ:तक नं सार्वजनिक थासय् महत्वपूर्ण खँया विवरण बीमालीबलय् ल्वहंपतिइ च्वया: यानाच्वंगु दु । गथे देग:या पलिस्था, विशेष भवनया उलेज्या, सार्वजनिक थाय्या उलेज्या याय् मालीबलय् आ:तक नं ल्वहंपति हे च्वया: तय्गु चलन दु । ल्वहंपौ, नीलपौ, चापौ, सिँपौ, वह:पौ, लुँपौ थ्वं आदि । थीथी वस्तु मध्ये ई कथं वस्तु छ्यलावंसां ल्वहंपौ छता प्रचीनकालंनिसें आ:तक नं छ्यला: वयाच्वंगु दु ।

नेपालमण्डलदुने विशेष याना: मध्यकालया ल्वहंपतिइ छ्यालात:गु भाषा व लिपिया अध्ययन याय्बलय् थीथी भाषा, थीथी लिपि छ्यलात:गु लुयाव:गु दु । इलय्ब्यलय् देसय् व:गु परिवर्तन व विकासक्रमय् ल्वहंपतिइ च्वइगु भाषा व लिपिया परिवर्तन जूगु खनेदु । थुकथं परिवर्तनया क्रमय् ल्वहंपतिइ मध्यकालय् छ्यलात:गु भाषा व लिपिया खँय् क्वय् बिया कथं खनेदु ।

२. भाषा

प्राचीनकालंनिसें मध्यकालतक संस्कृत भाषां सार्क राष्ट्रय प्रमुख थाय् कयात:गु दु । न्वंवाय्बलय् थ:थ:गु मांभासं व स्थानीय भासं न्वंवाय्गु या:सां च्वय्बलय् विशेष याना: अभिलेख च्वइबलय् संस्कृत भाय्यात मू भाय्या रुपय् कया: च्वयात:गु दुसा न्वंवाय्गु भाषायात सहायक रुपय् थाय् बियात:गु दु । गुगु परम्पराया चलन थौतक नं जुया हे च्वनतिनि । संस्कृत भाषां च्वयात:गुली नं

थाय्‌या नां थःथितिया नां आदि जक स्थानीय भाषां च्वय्‌गु चलन दु । अथेहे पूरा नेवाः भासं हे च्वयातःगु ल्वहंपौ जूसां शुरु व अन्तय् संस्कृत भासं च्वयातइ, अथेहे दथुइ दथुइ थःथिति खँग्वः संस्कृत भासं च्वय्‌गु चलन दु गथे - भार्या, पुत्र-पुत्री, माता-पिता, आयुष्मान व दिवंगत आदि । अथेहे नेवाः भासं हे च्वयातःगु ल्वहंपौ जूसां शुरु व क्वचाय्‌का छ्‌ध्वःसां संस्कृतं च्वयातःगु दु । गथे ॐ नमो रत्नात्रयायः, ॐ नमः श्री महाकालाय , नमो बुद्धाय, ॐ नमो लोकनाथायः, ॐ नमःचण्डिकायै, ॐ नमः भवान्यै, ॐ नमः श्रीपञ्चतत्वत्मने नारायण, श्री वैष्णवै नमः, ॐ नमः महाभैरवाय, ॐ नमः शिवायः, ॐ नमः कृष्णाय आदि आदि । क्वचाय्‌का नं अथेहे च्वय्‌गु चलन गथे - शुभ, शुभमस्तु, समाप्त आदि ।

ध्व संस्कृत भाषावाहेक ल्वहंपतिइ थीथी मेगु भाषा नं छ्‌यलातःगु दु । नेपालभाषा नं यक्व थासय् छ्‌यलातःगु दु । गनं मैथिली, तिब्बती व खय् आदि भाषा नं छ्‌यलातःगु दु । अथेहे गनं संस्कृत जक दुसा गनं संस्कृत + नेपालभाषा, गनं संस्कृत ˙ मैथिली, गनं तिब्बती भाषा आदि छ्‌यलातःगु दु । ध्व चलन आःतक नं ल्वहंपौ च्वइबलय् संस्कृत भाषा नं तयाः हे च्वय्‌गु यानाच्वंगु दु । दसुया लागि येँया ज्याथा त्वालय् नारागण स्थापितया छेँय् चीभाःद्यः पलिस्था याःबलय् ल्वहंपतिइ प्रचलित नेपाललिपि (पाचुमोल) नेपालभाषां च्वःसां न्वंवाय्‌बलय्‌या भाषा कलाः, खँग्वः तय् मल्वः धकाः भार्या खँग्वः छ्‌यलातल । थुगु कथं ल्वहंपौ च्वइबलय् संस्कृत भाषायात प्रमुख थाय् बियातःगु दु ।

३. लिपि

थामय्, देगलय्, बहाःबहिलिइ, त्वाःत्वालय्, भवन आदि दय्‌कीबलय् वा छुं नं ज्याया वर्णन वा सुयागुं प्रशंसा याइबलय्, सार्वजनिक सुचं बीबलय् आदि ल्वहंपतिइ च्वयाः तइगु खः । निग्लिहवाया अशोक स्तम्भंनिसें आःतक लुयावःगु ल्वहंपतिइ थीथी लिपि छ्‌यलातःगु दु । गथे ब्राम्ही, गुप्ता, कुटिला, प्रचलितलिपि (पाचुमोल), गोलमोल(भुजिंमोल), रञ्जना, तिब्बती लिपि, मैथिली व देवनागरी आदि लिपि छ्‌यलातःगु दु ।

३.१ मध्यकाल जक कयाः अध्ययन याय्‌बलय् दकलय् अप्वः प्रचलित लिपि(पाचुमोल) छ्‌यलातःगु दु । नेसं २९३ या सांखु वज्रयोगिनी

देवीया थाय् च्वंगु ल्वहंपौनिसें थाय्थासय् यक्व यक्व ल्वहंपतिइ थ्वहे लिपिं च्वयातःगु दु ।

३.२ भुजिंमोल लिपि अप्वः धइथें ताडपत्रय् छ्यलातःगु दु । तर ल्वहंपतिइ निथाय् स्वथाय् जक लुयावःगु दु । छथाय् - नेसं १२५ (ई १००५) ख्वप तौमधित्वाःया निर्भयदेवया ल्वहंपतिइ थ्व लिपि छ्यलातःगु दु ।[1] मेगु नेसं ४३७ स रुद्रमल्लया पालय्यागु पशुपति पश्चिमद्वारया न्ह्यःने गौरीघाट वनेथाय् च्वंगु जःधुंया ल्वहंपतिइ तसकं बांलाक गोलमोल (भुजिंमोल) लिपिं च्वयातःगु दु ।[2] मेगु छगू यलया तेताथुरया पूर्वपाखे वनेथाय् च्वंगु जःधुंया ल्वहंपतिइ नं थ्वहे लिपिं च्वयातःगु खः ।

३.३ रञ्जना लिपि विशेष यानाः बौद्ध ग्रन्थ च्वइबलय् छ्यलातःगु दु । देगः देगलय् माणी चाःहीकेगुलिइ, मूलद्वारया च्वय् आदि थाय् नं थ्व रञ्जना लिपिं यक्व च्वय्गु चलन दु । तर ल्वहंपतिइ रञ्जना लिपि उलि छ्यलातःगु खनेमदु । निथाय् लुयावःगु दु । छथाय् यँय् लगंबहाःया दुने ल्वहंया स्तम्भय् अत्यन्त बांलाक रञ्जना लिपिं श्री ३ पार्थिवेन्द्र मल्लया पालय् च्वयातःगु दु । थुकी पूरा संस्कृत भासं च्वयातःगु दु । मेगु फर्पिङया शिखर नारायणया थाय् च्वंगु ल्वहंपौ छगुलिइ नं रञ्जना लिपिं संस्कृत भासं च्वयातःगु दु ।[3]

---

[1] काशीनाथ तमोट, **मधुपर्क**, 'नेपालमा प्रचलित लिपिको परिचय', यँ : गोरखापत्र संस्थान, २४:७ (२०४८ मंसीर) पौ ९ ।

[2] हेमराज शाक्य, **नेपाल लिपि प्रकाश**, यँ : नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान, २०३० पौ ४८ ।

[3] वहे वहे पौ ३५ व ३६

अथेहे गनंगनं किरात लिपि , तिब्बती लिपि व मैथिली लिपि नं ल्वहंपतिइ छ्र्यलातःगु दु । येँय् पशुपतिइ नेसं७७७ (ई १६९७) या छगू ल्वहंपतिइ मैथिली लिपिं च्वयातःगु दु ।[4]

थ्व बाहेक देवनागरी लिपिं नं छुंछुं ल्वहंपतिइ च्वयातःगु दु । यल कुम्भेश्वरया नेसं ५१२ या जुजु जयस्थिति मल्लया ल्वहंपौ नन्दीनागरी लिपिं च्वयातःगु दु ।

थथे नेपाःदेय्या अमूल्य ऐतिहासिक सम्पत्तिया रुपं च्वनाच्वंगु ल्वहंपौ गुलिं बांलाःगु अवस्थाय् दुसा गुलिं स्यनाः न्हनाः वनीगु अवस्थाय् दु । गुलिं ल्वहंपौ निभाः व लखं स्यनाच्वंगु दु । गुलिं मस्तय्सं गुच्चा म्हिताः स्यनाच्वंगु दु । गुलिं ल्वहंपौयात द्यः भाःपियाः सिन्हः तिकेगु, नीलखं लुइगु ज्यां यानाः स्यनाच्वंगु दुसा गुलिं ल्वहंपौ संरक्षण यायूगु भ्वलय्, निमार्ण यायूगु भ्वलय् लँय् ल्हानावंगु, सिमेन्टं त्यलावनाः नं स्यनाः वनाच्वंगु दु ।

---

[4] काशीनाथ तमोट, **मधुपर्क**, 'नेपालमा प्रचलित लिपिको परिचय' येँ : गोरखापत्र संस्थान, २४:७ (२०४८ मंसीर) पौ ११ ।

ल्वहंपौ अभिलेखया विषयवस्तु

वज्रमुनि वज्राचार्य

चीनसँय् भाय्‌या न्यासःगू भाषा भाषिका मध्ये थःगु हे लिखित परम्परा दुगु न्यागूगु थाय्‌या भाषा कथं नेपालभाषायात कयातःगु दु । मल्ल जुजुपिन्सं नेपालमण्डल दुने शासन न्ह्याके न्ह्यः गोपाल, महिषपाल, किरात लिच्छवितय्‌सं शासन न्ह्याके धुंकूगु खँ गोपालराज वंशावलीइ न्ह्यथनातःगु दु। थुगु मल्ल शासन स्वयां न्ह्यः नेपालमण्डलय् राजभाषा कथं संस्कृत भाषां थाय् कयाच्वंगु खँ थीथी अभिलेखपाखें प्रमाणित जूगु दु। थ्वहे शासन परिवर्तनया आधारं इतिहासयात नं विभाजन याय्‌गु ज्या जुल । नेपालसंवत् शुरु जुइ स्वयां न्ह्यःयात प्राचीनकाल, नेसं शुरुनिसें पृथ्वीनारायण शाह नं नेपाल एकीकरण याःगु ईतकयात मध्यकाल व शाह वंशया शुरुनिसें थौंतक ईयात आधुनिककाल धकाः धाय्‌गु यात ।

छुं नं इतिहासयात प्रमाणित याय्‌गु आधार धइगु हे उगु इलय् तयावंगु अभिलेख खः । उगु इलय् च्वयातःगु सफू खः । थ्वहे ज्वलंया माध्यमं उगु इलय् जुयावंगु घटनायात मालेगु आधार खः । थौंतकया अध्ययन अनुसन्धानपाखें दकलय् न्हापां नेपालय् लुयावःगु ल्वहंपौ ईपू२५५ या निग्लिहवा अशोक अभिलेख खः। नेपालमण्डल दुने लुयावःगु न्हापांगु अभिलेख धइगु जयवर्माया नां उल्लेख जूगु शक संवत् १०७ (ईसं १८५) या जूगु दु। थ्वयां लिपा ईसं ४५९ पशुपतिया अभिलेख, ईसं ४६४ चांगुनारायणय् मानदेवं तयावंगु विजय स्तम्भ खः । लिच्छवि शासनया ई दुने करीव २५० गू अभिलेख लुयावःगु दु। व फुक्क उगु ईया राजभाषा संस्कृतं च्वयातःगु दुसा करीव २५० खँग्वः असंस्कृत खनेदु। गुगु खँग्वःत उगु ईया जनभाषा खँग्वः जुइमाः धइगु खँ डा. कमलप्रकाश मल्लजुं न्ह्यब्वयादीगु दु ।

नेपालमण्डल दुने नेपालभाषं च्वयातःगु न्हापांगु ल्वहंथां सँक्व वज्रयोगीनीइ रुद्रदेवया पालय् नेसं २९३ या खः धइगु थौंतकया अध्ययनं क्यनाच्वंगु दु । नेपालमण्डल दुने सलंसः ल्वहंपौत लुयावःगु दु । संचार

माध्यमया अभाव व धार्मिक आस्थां जनमानसय् थाय् कयाच्वंगु कारणं सुं नं मनूतय्सं सामाजिक राजनैतिक व धार्मिक ज्या यायबलय् ल्वहंपौ किंयाः तय्गु परम्परा न्ह्यात । गुगु परम्परा थौंतक नं थन न्ह्याना हे च्वंगु दनि ।

मल्लकालीन इलय् नेपालभाषां नीस्वनातःगु ल्वहंपौ ई व परिस्थितिकथं फरक विषयवस्तु उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थ्वहे ल्वहंपतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु विषयवस्तु थन न्ह्यब्वयाच्वना ।

ल्वहंपतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु विषयवस्तु अप्वः धार्मिक प्रवृत्ति खनेदुसां नं सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक, कानून आदि खनेदु ।

धनवज्र वज्राचार्यजुं संकलन यानादीगु मध्यकालीन अभिलेख दुनेया अभिलेखत अध्ययन यानास्वय्बलय् अप्वः यानाः धार्मिक विषयवस्तु उल्लेख जुयाच्वंगु खनेदु । धार्मिक विषयवस्तु धायबलय् द्यः पलिस्था याय्गु, जीर्णोद्धार याय्गु, सतः दय्कीगु, द्यःया न्ह्यःने किसि, सिंह, इलां तय्गु, चाकःमत च्याकेगु, अपसं च्वंपिन्त पालं याकेगु, दच्छिया छकः यज्ञ, होम, ब्वसंचा याय्गु, गं तय्गु, जोगीतय्त भ्वय् नकेगु आदि खँया उल्लेख जुयाच्वंगु दुसा अभिलेखय् सामाजिक विषयवस्तुयात नं थाय् बियातःगु खनेदु । सामाजिक विषयवस्तु धाय्बलय् जनतायात मदय्क मगाःगु हिति तय्गु, पुखू दय्केगु, जःधुंतय्गु, सतः फल्चा न्ह्यःने वा, छ्व, सु, छ्वालि पाय्गु ब्यवस्था नापं सामाजिक मर्यादा व परम्परायात ल्यंकातय्गु लागि प्रजा व जुजुपिंपाखें जग्गा क्यब दान बियाः उगु बुँ, क्यबया आयस्तापाखें वःगु अन्नपाखें दच्छिया छकः गुथि न्याय्केगु , स्यनाच्वंगु द्यः, सतः, फल्चा आदि मर्मत याय्गु । समय परिस्थितियात ध्यान बियाः परम्परायात ल्यंकातय्गु लागि जग्गा मिल धाःसा व वःगु धेबां ज्या याय् माःगु व गुथियारयाके ल्हापं काय्गु लच्छिया छकः सँल्हु भ्वय् न्याय्केगु , द्यःया न्ह्यःने सरसफाइ याय्गु , सँख्वा पाय्गु , ध्यः चिकं न्यानाः मत छ्वय्केगु आदि सामाजिक परम्परा न्ह्थनातःगु खनेदु । छुं नं सामाजिक परम्पराय् अवरोध वय्वं सः स्यूपिं ज्योतिषपिंके सल्लाह यानाः सामाजिक नियमया उल्लेख याय्गु गथेकि सुं मनू सित धाःसा ग्वःन्हु बारः याय्गु पिने च्वंपिं सितकि दुने च्वंपिं सितकि अजागु इलय् सामाजिक परम्परा गुकथं हनेगु धइगु नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । मेगुकथं धाय्गु खःसा गुथि नियमित रुपं संचालन यानाः वनेगु व्यवस्था धइगु खँ ल्वहपौ अभिलेखय् न्ह्यथनातःगु दु ।

अथेहे राजनैतिक विषयवस्तु धार्मिक विषयवस्तु स्वयां म्होजक खनेदु । देय् सुरक्षित याय्गु मुख्य तत्व धइगु सुव्यवस्थित राज्य संचालन, शक्तिशाली प्रशासन, देय्या किल्ला आदि खः । उकिं राज्यया किल्ला दच्छिया छकः मर्मत याय्माःगु वा गढ (वन किल्ला) आदि सुरक्षित याय्माःगु, सुनानं गढया जंगल नष्ट याय् मदु, सिमा ध्यने मदु तर तर विषय परिस्थिती सामाजिक मर्यादायात ध्यान तयाः छुं गथे गुथि न्याय्केगु इलय् तोके यानातःगु गुथिं धाःसा ध्यने दु धकाः सामाजिक परम्परा व राजनैतिक वा राज्यया सुरक्षाया विषयलय् ध्यान बियाः च्वयातःगु खनेदु । इतिहासय् वनदुर्गपाखें जनतायात इलय् ब्यलय् सुरक्षित यानातःगु भ्रीसं स्यू । मल्ल इलय् वरोवर लिक्क च्वंगु वा तापाःगु राज्यं युद्ध याइगु इलय् प्रजां थःगु सुरक्षायानितिं जंगलय् दुने अन्न सरसामान सुचुकेगु यानावःगु खनेदु ।

अथेहे ल्वहंपतिइ प्रजां छु छु ज्या याय् ज्यू धइगु खँया उल्लेख याय्गु । अपराधिक ज्या याःपिं मनूतय्त छु छु दण्ड याय्गु, गुलि बं पुइकेगु, बं सुनां काय्गु, सुनां सुनां छु छु थाय् वस्तु उपभोग याय् दइगु धइगु कानूनी सुचं नं उल्लेख यानातःगु दु ।

अथेहे इतिहासया विषयवस्तु उल्लेख याय्गु, उगु इलय् जुयाच्वंगु जुयावंगु महत्वपूर्ण घटना उल्लेख याय्गु, घःया बारे पौराणिक ग्रन्थ वा पुराण, धार्मिक ग्रन्थया धटना उल्लेख याय्गु परम्परा खनेदु ।

ल्वहंपौ जुजु व प्रजा निथ्वःपाखें तःगु खनेदु । प्रजां तःगु अभिलेखय् जुजुया नां उल्लेख याय्गु परम्परा दुसा जुजुपिंपाखें तःगु अभिलेखय् प्रजाया सुख समृद्धि आयु सन्तानया कामना याय्गु परम्परा नं दु । थजागु ज्या स्थानीय अधिकार प्राप्त जूपिं भारदारपिंपाखें नं तःगु खनेदु । अभिलेखय् राजप्रशस्ति याय्गु परम्परा दु । राज्यय् दुने जुयाच्वंगु जुजुया शक्ति, यश, कृति व जुजुं यानावंगु महत्वपूर्ण घटना उल्लेख याःगु खनेदु ।

अथेहे अपराध नियन्त्रण याय्गु कथं सुं नं मनुखं अपराध यानाच्वंगु दुसा उम्ह मनूयात सामाजिक वहिष्कार याय्गु, देसं पितनेगु, धार्मिक ख्याच्वः कथं निसन्तान जुइगु, पञ्चमहापाप लाइगु युगौयुगतक नर्कय् वास लाइगु आदि विषय अभिलेखया विषय वस्तु कथं खनेदु ।

अभिलेखया विषयवस्तुयात समग्र रुपं धायगु खःसा

क. धार्मिक

ख. सामाजिक

ग. राजनैतिक

घ. कानूनी

ङ. इतिहास

च. राजवर्णन आदि कथं ब्वथलेछिं।

अप्वः यानाः थजागु अभिलेख छुं नं धार्मिक उत्सवय् तःगु खनेदुसा परिवार दुने सुं नं मनूत सीबलय् सीम्ह मनूया आत्मा शान्तिया कामना यानाः तयातःगु खनेदु। अभिलेख तइबलय् उगु ज्या जूगु संवत् तिथि कथं नक्षत्र, योग, करण, बार, महिना व तःम्ह मनूया नां गोत्र व न्हापाया पुस्ता व लिपाया पुस्ताया नां नं न्ह्यथनेगु परम्परा दु।

ल्वहंपौ अभिलेखया विषयवस्तु बुँदागत रुपं क्वय् न्ह्यब्वयाच्वना

१. द्यः, सतः, गजू, मन्दः, किसि, सिंह, तोलं, इलां तयगु

२. सख्वाः पायगु, चाकःमत च्याकेगु, पालं याकेगु, भ्वय् न्यायकेगु, सँल्हु भ्वय् न्यायकेगु

३. दच्छिया छकः न्यायकीगु जात्रा वा नखःबलय् बाजा खलःतय्सं बाजा थाः वनेगु

४. गुथि न्याइगु ई बाहेक मेगु इलय् जंगलया सिमा ध्यने मदइगु

५. द्यः सतः तुं हिति फोहर मयायगु

६. दाना बियातःगु क्यब बुं ज्यानातःपिन्सं बियातःगु दायित्व पूवंके माःगु।

७. सामाजिक व धार्मिक ज्या यायत त्वालय् च्वंपिं मनूतय्सं थःके दुगु अन्न ध्यबा हापं बियाः न्ह्याकेगु

८. छगू राज्य मेगु राज्य दथुइ ल्वापु जुइबलय् त्याःपिन्सं थःगु विजयया वर्णन व राज्य विस्तार याय् फय्मा धकाः शक्तिया आराधाना यायगु

९. अनिकाल वा दैवी प्रकाप जुइगु इलय् राज्य व प्रजाया रक्षाया कामना यायगु

१०. सामाजिक समस्यात वइगु इलय् उगु समस्या लिपा जुलकि गुकथं यायगु धकाः सुचं बिइगु

११. सामाजिक, राजनैतिक व धार्मिक ज्याय् उलंघनयाःम्ह मनूयात छु दण्ड बिइगु धइगु उल्लेख यायगु

१२. प्रजांतःगु अभिलेखय् जुजुया यश, कृति, राज्य व जुजुया वर्णन यायगु

१३. इलय् ब्यलय् जुयावंगु महत्वपूर्ण घटना वर्णन यायगु ।

१४. पुराण धार्मिक ग्रन्थया अवदान व श्लोक च्वयगु ।

१५.धार्मिक महत्वया वस्तु स्यंकूम्ह मनूयात धार्मिक ख्याच्वःया वर्णन यायगु ।

१६. राजनैतिक अपराध याःम्ह मनूयात सामाजिक वहिस्कार व सुं मनूतयसं ज्वना हयगु राज आज्ञा वर्णन यायगु ।

१७. राज्यय् समस्या वइगु इलय् जनतां ग्वहालि यायमाःगु दायित्व बोध याकेगु ।

१८. राज्यया सुरक्षा व प्रतिस्थाया ज्याय् सिनावंपिं मनूतयगु हौसला बिइ कथं जुजुं ग्वहालि यानाः इमिगु नामय् घः थापना यायगु ।

१९. प्रजाया न्याय् निसाफया नितिं सामाजिक महत्व दुगु छुं नं वस्तु गुकथं छ्यलेगु धइगु न्ह्यथनेगु ।

२०. सांस्कृतिक जात्रा नखःबलय् माःगु वस्तु वा ज्वलंया धलः न्ह्यथनेगु ।

२१. सु सु मनुखं छु छु ज्या गुबलय् यायगु धकाः सम्बन्धित मनूया नां न्ह्यथनेगु ।

२२. थःम्हं यानागु ज्याया कारण छु खः आसय् न्ह्यथनेगु ।

२३. छुं नं गुथि वा जात्राया नियम न्ह्यथनेगु ।

२४. समाज वा गुथि दुने यायमाःगु पूजा विधि ब्वयगु ।

२५. थःगु गुथिइ उपलब्ध जूगु छुं नं वस्तु न्ययाकायफु धकाः विज्ञापन यायगु ।

२६. थःम्हं पलिस्था यानाम्ह घःया रुप शक्तिया वर्णन यायगु ।

२७. छुं नं अपराध ज्याखँय् अपराधया प्रवृति स्वयाः सु मनूयात दण्ड बिइगु धइगु न्ह्यथनेगु ।

२८. अप्वः यानाः सामाजिक ज्याखँय् अवरोध हयाः ग्वहालि मयात धाःसा सामाजिक स्तरं निसाफ व दण्ड बिइगु सुनानं सहानुभूति तयाः त्वःता छ्वय् दइमखु ।

२९. गुथिया जग्गा मी मालेगु अवस्थाय् व पाखें वःगु ध्यबा गुकथं छ्यलेगु धइगु वर्णन ।

३०. छुं नं परम्परा सुं मनू सीवं दिके मज्यू , बाजं थाय्‌गु दिकेमज्यू धकाः सुचं न्ह्यब्वय्‌गु ।

३१. छुं नं अभिलेख वा घः सतः आदि स्यंकूम्ह मनूयात पञ्चमहापाप, निसन्तान, युगौयुग तक नरकय् लाइगु सराः बियातःगु दुसा भिंगु बांलाःगु व संरक्षण याःम्ह मनूयात सन्तान, आयु वृद्धि व लहिनातःम्ह सां यक्व दुरु बिइमा धकाः कामना याय्‌गु आदि ।

अभिलेखया छापा कायगु पद्धति

✍ जीवनकुमार महर्जन

आदिम् युगय् मनूया जीवनयापन शिकार यानाः नइगु इलय् मनूयात भाषा व लिपिया ज्ञान मदुसां थःगु परिवारनापं इपिं गुफा, स्यलय् वा छुं नं थासय् च्वनीबलय् इसारा वा सांकेतिक आवाजं थःगु विचाः अभिव्यक्ति याइ। मनू चेतनशील प्राणी जूगु कारणं वया विकासया रफ़्तारय् थःगु बिचाः आदान प्रदानया भ्वलय् गुफाय् चित्र च्वयाः अभिव्यक्त यायगु जू वन गुगुया दसु थौं तकं युरोपया थीथी गुफाय् ल्यनाच्वंगु दु। थ्व हे चित्र लिपा लिपिइ ह्यू वन। उकिं उगु इलय् गुफाय् कियातःगु चित्रयात लिपि उत्पतिया भ्वलय् भ्रुण लिपि (Embroyo writing) धायमाः ।

प्राचीन इलय् च्वयातगु ज्वलंयात महत्वपूर्ण ज्वलंकथं काइ । थुज्वःगु ज्वलंया अध्ययन यायगु शास्त्रयात अभिलेखविज्ञान धाइ । भ्वं कापःथें नरम बस्तुइ च्वयन्स्यः छुं नं च्वयमाल धाःसा छाःगु बस्तु खासयानाः ल्वहंतय् च्वइगु याकनं नष्ट जुइ मखु ।

ल्वहंतय् कियाःतःगु अभिलेख धायबलय् खासयानाः ल्वहंपौ (slate), ल्वहंया स्तम्भ (Pillar), ल्वहंहिति (water conduit), जःधुं (water tank), मूर्तिया पादपीठ (Pedastals of sculptures) लाःवः ।

छुं नं पुलांगु इतिहास सीकेत पुलांगु अभिलेखयात हे आधार कायमाः । नेपालय् दकलय् न्हापां ल्वहंतय् कियातःगु अभिलेख निग्लिहवाया अशोक स्तम्भ खः । थ्व जुजु अशोकया राज्याभिषेकया १४ क्वःगु दँ ईपू २५५ स तःगु खः । अथेहे मेगु नं जुजु अशोकया लुम्बिनीया स्तम्भ खः । नेपालमण्डलदुने धाःसा शक संवत् १०७ या जयवर्मा अभिलेखं तिनि ल्वहंपौया इतिहास शुरु जुल । तर थुकियात निरन्तरता बीगु ज्या धाःसा लिच्छवि इलय् जक जुल। उकिं नेपालमण्डलय् ल्वहंपौ तयगु वास्तविक चलन लिच्छबि कालनिसें तिनि न्त्याःगु खनेदु। लिच्छवि कालीन इतिहास हे उगु ईया ल्वहंपतिइ सुलाच्वंगु दु । थुगु इलय् च्वयातःगु करीब २५० गूति अभिलेख लूगु थौंतकया अध्ययनं क्यनाच्वंगु दु । मध्यकालय्

वयाः ल्वहंपौ द्वलंद्वः तयूगु ज्या जुल । ल्वहं बाहेक मेमेगु वस्तुइ नं च्वयूगु चलन वल । थथे जूसां थौंतक थुकिया अध्ययन अनुसन्धान याःपिं तसकं म्हो जक दु । उकिं ल्वहंपांया छापा कयाः अध्ययन अनुसन्धान यायूगु महत्वया खँ खः । थौं ल्वहंपौ स्थिति स्वयूवलयू गुलिं निभाः, लखं स्यनाः वनेधुंकल, गुलि द्यः भाःपियाः सिन्हः तिकुतिकुं ज्यलाः वनेधुंकल गुलिं खुयाः यंकेधुंकल गुलिं ल्ह्वनेगु भ्रूवलयू ल्हाकेगु सिमेन्टं आखः त्वःपुक तिकेगु ज्या जुयाच्वंगु दुसा गुलिं गुच्चा हाकाः न्हियान्हिथं स्यनाः वनाच्वंगु दु । उकिं थ्व अभिलेखया छापा कयाः इतिहासयात सुरक्षित यानाः तयूगु सम्वन्धित सकसियां कर्तव्य खः ।

छापा कायूगु विधि

विधि १ : मसि इला छापा

छापा कायूत माःगु ज्वलं

१ लः व लःथल

२ हाकुगु मसि (प्रेस मसि, डुब्लीकेटीङ्ग मसि, पोस्टर कलर फेब्रीक कलर)

३ भ्वं

४ बुरुस

५ रोलर

५ पेपर कटर

६ न्हायकं छपाः

८ सिंपौ अथवा ख्वातुगु भ्वं छपाः

९ रुमाल अथवा कापः

१०सँयागु वा नाइलनया बुरुस

दकलयू न्हापालाक ल्वहंपौ लखं यचुक सिलेगु , खिति थानाच्वंसा नाइलनया बुरुस अथवा संयागु बुरुसं छ्यनाः खिति वंकेगु । खिति सफायायूगु भ्रूवलयू नँ अथवा नँ थें ज्वःगु तस्कं छाःगु बस्तु मछ्यलेगु छ्यायूधाःसा नँ व नँ थेंज्वःगु बस्तुकं सफा यायूवलय आखः स्यनेफु । यदि छ्यूले हे माल धाःसा तसकं सतर्क जुइमाः । यचुक सिले धुनेवं कापतं वा रुमालं हुइगु, ल्वहंपौ गंकेगु । थुलि

धुनेवं बुरुसं वा रोलरं अभिलेखय् मसि इलेगु, मसि इलेबलय् भ्याताभ्यातां नं मइलेगु अथे धका: गाहे मगाक्क गंक नं मजुइमा। थुलि धुनेवं ल्वहंपौ दाना: थिक जुइक भ्वं चाय्गु अलय् ल्वहंपतिइ भ्वं तिकेगु। उकि द्य:ने रोलरं सरसरति क्यलेगु। थुलि याय् धुनेवं ल्वहंपतिइ च्वंगु आख: भ्वँतय् अ:खतं छापय् जुइ। तिकागु भ्वं विस्तारं प्वलेगु। प्वलागु भ्वं यचुगु ख्वातुगु भ्वँतय् अथवा सिपतिइ मसि मदुगु पाखें तिकेगु। अलय् व तिकात:गु वस्तुया न्हाय्कंया न्ह्य:ने धंकेगु, थुबलय् न्हाय्कनय् स्वय्बलय् आख: फुक्कं ज:खतं खनेदइ।

विधि २ : सिसाकलम छापा

मा:गु ज्वलं

१. ल: व ल: थल
२. सँयागु वा नाइलनया बुरुस
३. सिसाकलम कटर
४. सिसाकलम
५. भ्वं
६. पेपर कटर
७. ल:टेप

थ्व विधिकथं दकलय् न्हापलाक्क न्ह्य:नेया विधिइ थेंतुं अभिलेखयात सतर्कतापूर्वक लखं सिलेगु। थुलियाय् धुनेवं ल्वहंपौ दाना: थिक जुइक भ्वं चानां ल्वहंपतिइ तिकेगु। भ्वं थाकेत प्यखें टेपं तिकेगु। अनं लिपा सिसाकलमया च्वकां बिस्तारं भ्वँतय् क्यलेथें याना: जवंखवं संकेगु भ्वँतय् ज:खतं हे छापा वइ।

विधि ३ : काप:प्व: वा रोलर

मा:गु ज्वलं

१. ल: व ल:थल
२. सँयागु वा नाइलनया बुरुस
३. पेपर कटर
४. नायुगु बुरुस

५. भ्वं

६. लःटेप

७. रोलर वा कापः

८. मसि हाकुगु (प्रेस मसि, डुब्लीकेटीङ्ग मसि, पोष्टर कलर फेब्रीक कलर)

थ्व विधिकथं अभिलेखया छापाकायबलय् नं च्वय् न्ह्यथनागु विधिकथं दकलय् न्हापालाक्क अभिलेखयात लखं सिलेगु । लःखं सिले धुंका ल्वहंपौ दानाः थिक्क जुइक भ्वं चायगु । भ्वं प्याकाः अभिलेखय् तिकेगु अलय् भ्वंतय् द्यःने नायुगु बुरुसं पातांपातां दायगु । दक्व थासय् आखः दुहां मवंतले दाया हे च्वनेगु । अनं लिपा रोलरं मसि इलाः भ्वँतय् द्यःने केलेगु वा कापः प्वःया फुंगां मसि थुनां भ्वँतय् द्यःने पातांपातां दायगु थुलियाय् धुनेवं ल्वहंपतिइ च्वंगु आखः भ्वंतय् जःखतं हे छापेजुइ थुगुकथं छापेयायबलय् आखः जक त्वइसे च्वनिसा म्येगु थाय् हाकुसे च्वनी ।

विधि ४ : क्यामरा छापा

माःगु ज्वलं

१. लः व लःथल

२. सँयागु वा नाइलनया बुरुस

३. कापः

४. चक वा चुन वा जाकी चुं वा मैदा चुं

५. क्यामरा

६. फोटोरील

७. क्यामरा स्टायण्ड

थ्व क्यामरा फोटो कायगु विधि खः । फोटो कायन्ह्यः च्वय् न्ह्यथनाथें अभिलेखयात लखं बांलाक सिलेगु । यचुक सिले धुनेवं कापःतं वा रुमालं हुइगु ल्वहंपौ गंकेगु । थुलियाय् धुनेवं अभिलेखय् चक वा चुन वा मैदा चुंलिं इलेगु । थथे यायबलय् आखःग्वलय् न्यंक चुं दुहांवनी । कापः छकुतिं आखःवाहेक म्येमेगु थासय् तुयुगु फुक्क हुइगु । ल्वहंपौया आखः जक त्वइक खनेदै । अलय् क्यामरां फोटो कायगु । फोटो स्पष्ट रुपं खने दयकेत सकभर म्यानुयल क्यामरा वा डिजिटल क्यामरा छ्यःसा बांलाः ।

विधि ५ : फुंगा छापा

मा:गु ज्वलं

१. ल: व ल:थल
२. भ्वं
३. पेपर कटर
४. ल:टेप
५. सँयागु वा नाइलनया बुरुस
६. सरफ
७. हाकुगु मसि
८. भूवादारी रुमाल
९. लाकां छ्यनेगु छ्या:गु बुरुस
१०. ग्लीसेरीन
११. चीधंगु बुरुस
१२. कपायया फुंगाचा:

थ्व विधिकथं छापा कायन्त्य: फुंगा दय्के मा: । फुंगा दय्केत खासयाना: नायुगु कपाय् अथवा मेडिकल कपाय् उपयुक्त जू । कपाय् मखमल कापतय् प्व:चीगु। चीवलय् नाइसेच्वंक ज्वने ज्याछिंक बिस्तारं सुकां हिनायंकेगु। फुंगा:या सतह माथं वनेमा: । फुंगा दय्केधुंका अभिलेखयात न्त्य:नेया विधिकथं सावधानिपूर्वक लखं सिलेगु। ल्वहंपौ दानां थिक्क जुइक भ्वं चाय्गु । भ्वंचाय् धुंका प्या:गु ल्वहंपतिइ तिकेगु । लाकां छ्यनेगु बुरुसं भ्वं द्य:ने पातांपातां दाय्गु। भ्वं पूरा हे प्या:गु जुइमा: । अभिलेखया दथुं जवंखवं च्वय् क्वय् दाया: यंकेगु । थथे दाय्वलय् प्या:गु भ्वँतय् लिकुनाच्वंगु ल:प्व: मदया: वनी । उकिं थुजागु ल:प्व: दतलय् दायाच्वनेमा: । थुकी गनगन आख: दु अनअन भ्वं दुहांवनी । भ्वं कुतु वनी धका: प्यखें टेप तिकेगु । उकी द्य:ने मेगु भ्वं चानां तिकेगु। थ्व भ्वंया द्य:ने न्हापाथें तुं बुरुसं पातांपातां दाय्गु। थुकी नं आख: दक्व थासय् दुहांमवंतलय् दाय्गु। दाय् धुंका: भ्वं कुतुंवनी धका: टेपं तिकेगु। मेगु भ्वं तिकेत यदि भ्वं प्या:गु मगा:सा चीधंगु बुरुसं ल: तय्मा: । हाकनं मेगु भ्वं चाना: अभिलेखय् द्य:ने तया: वुरुसं दाय्गु अलय् टेपं तिकेगु। भ्वं यक्व प्या:बलये नं मखु

अलय् गंका नं मखु न्हः गंगु इलय् कपाय्या फुंग्चां मसि थुनां भ्वंतय् छसिकथं पातांपातां दाय्गु थुकी जःखतं हे आखः खनेदइ । भ्वँतय् न्यंकभनं मसि न्यंक फुंगां दाय्धुकाः भ्वं लिकाय्गु दथुइ च्वंगु भ्वँतय् नं अथेहे याय्गु अलय् दकलय् तःलय् च्वंगु भ्वँतय् नं फुंगाचां अथेहे दाय्गु छापा जःखतं हे वइ । थुकी छापा ल्वहंपौ स्वपाः छापय् जुइ । दकलय् न्हापा छापेयानागु स्वयां निक्वःगुलि छापेयानागु बांलाइ । व स्वयांन दकलय् लिपागु भ्वँतय् छापायानागु बांलाइ ।

अभिलेख छापायाय्गु ज्या स्वय्वलय् सामान्य खने दःसां नं थ्व ज्या थीतः तसकं सतर्क जुइमाः । क्वः जूगु व सिमा कचा क्वःदगु पाःलात धाःथेतुं छुं घटना जूगु व ज्या न्ह्याकागु पाःलाय्फु । गुकिं बांमलाःगु असर लाःवने फु । भ्रीसं ज्या न्ह्याकेवलय् सम्वन्धित निकाय्लय् स्वापू तयाजक न्ह्याकेमाः । ल्वहंपौया छापा काय्न्ह्यः ल्वहंपौ सिलेत उकिया अवस्थायात कयाः छकः बिचाः याय्माः । छाय्धाःसा गुलि ल्वहंपति थिलकि ल्वहं कुतुं वय्फु । कुतुं वलकि ल्वहंपतिइ च्वंगु इतिहांस हुइगु ज्या जुइ । उकिं ल्वहंपौ सिलेगु भ्रवलय् बुरुसं सिले ज्यू वा मज्यू छकःनि स्वय्माः । यदि बुरुसं छेने हे ज्यूसां तारया बुरुसं गुबलें छेने मज्यू । सिन्हः तिकातःगु अथवा धुलिं गयाच्वंगु अभिलेख सफायाय्त बुरुस छ्यले मालेफु । अथेहे चिकं किनाः धुलं गयाच्वंगु अभिलेख धाःसा सरफं मसिकं सफा याय् थाकुइयः । ल्वहंपौया अध्ययनया भ्रवलय् ब्वने अःपुकेत ल्वहंपतिइ चिकं इलाः थःगु ज्या पूवंकेगु यानावयाच्वंगु दु । थुकिं लिपा अभिलेखय् धू प्य्पुनेत तस्कं हे अःपुइ । छुं ई लिपा अभिलेखया आखः सीमदय्क धुलिं गइ । अथेंहे अभिलेखय् मसि इलाः छापा काइपिन्सं अथेंहे त्वःता वनी गुकिं अभिलेखय् धू थाकेत ग्वाहालि याइ । उकिं छुं नं विधिं छापा काःसा नं क्वचाय् धुंकाः अभिलेखयात बांलाक्व सिला छ्वय्गु भ्रीगु दायित्व खः ।

विधि १ कथं अभिलेखया छापा काय्बलय् मसि इली । लिपा मसि सफा याय् थाकुइ फु नापं छापा नं अःखतं जुइगु जुया ब्वनेत उलि अःपु मजू ।

विधि २ कथं छापा काय्बलय् गुलि स्पस्ट रुपं छापा वय्माःगु उलि स्पष्ट वइ मखु नापं सिसाकलमं छापा वय्केगुलिं फोटोकपि याय्माःसां फोटोकपि स्पष्ट जुइ मखु ।

विधि ३ कथं छापा कायबलय् रोलरं क्यलेत ल्हाः जूम्ह जुइमाः नत्र भ्वं लिहांवयफु । रोलर ज्वनेत ल्हाः जूसा छापा नं बां हे लाइ । थ्व विधि कथंनं अभिलेख छुं असर जुइमखु ।

विधि ४ कथं छापा कायबलय् चक वा चुन सकभर मछ्यलेगु छाय्धाःसा थुकी दैगु केमिकलं लिपा ल्वहं स्यनांवनेफु । उकिं जाकि चुं अथवा मैदा चुं तया जक फोटोकायगु पायछि जुइ । फोटो काय् धुंकाः अभिलेखय् दुगु चुं बांलाक सिलाः छ्वय् माः ।

विधि ५ कथं छापा कायबलय् स्वबः भ्वं तयाः अभिलेखय् पातांपातां दायगु जूगुलिं दकलय् तःलय् च्वंगु यक्व दुहांवनीगु जूगुलिं छापा स्पष्ट जुइ । थ्व विधिकथं फुंगाचा पातापाता दायवलय् हथाय् चाय् मज्यू फुंगाःचां दाय् न्ह्यः भ्वं यक्व प्याःसा भूवादारी रुमालं लः सालाः तिनि फुंगाचां दायगु यायमाः । थुकी छपाः अभिलेख हे स्वपाः छापा कायगु जूगुलिं छपातय् मवःगु छापा मेगुलिइ वयफु ।

थुगु कथं न्ह्यागुहे विधि छापयाःगु जूसां यदि नेपाली भ्वँतय् छापययायगु खःसा ख्वातु सालुगु अथवा दथुइ दथुइ कथि दुगु भ्वँतय् स्वयान थिकगु सालुगु नं मखु ख्वाःतुगु नं मखु सफागु नेपाली भ्वंतय् छापा कायमाः । अथेहे कोरीयन भ्वं नं छ्यलेफु ।

लिधंसा

खतिवडा, सोमप्रसाद ११११ **अभिलेख विज्ञान एवं मुद्राशास्त्र**, यें एम.के. पब्लिशर्स एण्ड डिष्ट्रीवयूटर्स (२०५५) ।

तमोट, काशीनाथ ११११ 'नेपालमा प्रचलित लिपिको परिचय', **मधुपर्क**, यें : गोरखापत्र संस्थान, २४:७ (२०४८ मंसीर) ।

राजवंशी, शंकरमान १०८५ **लिच्छवि लिपि-संग्रह** यें : वीर पुस्तकालय (२०२१) ।

डा. सत्येन्द्र ११०९ **पाण्डुलिपि विज्ञान**, जयपुर : राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ (१९८९) ।

न्हू हिसु पुचः
छत्वाःचा म्हसीका

नेपालभाषा, लिपि व संस्कृतिया ख्यः च्वन्ह्याका यंकेगु तातुनाः नेसं ११९७ थिंलाथ्वः १२ खुनु नीस्वंगु न्हू हिसु पुचःया ग्वसालय् क्वय् न्ह्यथनाकथंया थीथी ज्याभ्वः न्ह्याकावयाच्वंगु जुल ।

लिपि तगिं :

पुचः नीस्वसांनिसें आःतकया दुने मुक्कं ३३ गू तगिं क्वचाये धुंकूगु दु ।

	प्रचलित	रञ्जना	भुजिंमोल	ब्राम्ही	सँय
तगिं ल्याः	१८	९	२	३	१
स्यनामिपिं	किरण (१०)	किरण (९)	किरण (२)	किरण (३)	किरण (१)
	रवि (१)	-	-	-	-
	राजु (१)	-	-	-	-
	राजेन्द्र शाक्य (१)	-	-	-	-
	मुविन (१)	-	-	-	-
	रुविन (२)	-	-	-	-
	राजेन्द्र श्रेष्ठ (१)	-	-	-	-
	आशाराम महर्जन(१)	-	-	-	-
थाय्	ज्याकुथि (१६)	ज्याकुथि(९)	ज्याकुथि(२)	ज्याकुथि(३)	ज्याकुथि(१)
	मध्यपुर थिमि (१)	-	-	-	-
	लुभु (१)	-	-	-	-

प्रचलित नेपाललिपि तगिमय् सुमन वज्राचार्यपाखें इलय्ब्यलय् सहायक स्यनामिकथं ग्वाहालि यानादीगु दु ।

मन्दः च्वज्या

नेपालभाषा मंकाः खलः, यलया आह्वानय् न्ह्यानावयाच्वंगु मन्दः च्वज्या धेंधें बल्ला कासाया खुक्वःगु व न्हेक्वःगु कासा पुचःपाखें ग्वसाः ग्वयेगु ह्वताः चूलाःगु खः । थुपिं निगुलिं कासा नकवहिया दबुलिइ न्ह्याइपुक्क जूगु जुल । अथेहे थुगु दँय् जुइत्यंगु ११ क्वःगु कासा नं पुचःपाखें हे ग्वसाग्वःगु दु ।

थीथी तालिम ज्याभ्वः

- नेसं १११८ य् प्लाष्टिकया ब्याग व काया म्हिचा थायेगु तालिम संचालन जूगु खः । थुकिया प्रशिक्षकपिं मयजु रत्नशोभा शाक्य व रेणा श्रेष्ठपिं खः ।

- नेसं ११२० चउलागाः ६ निसें च्यान्हु तक रोट्रयाक्ट क्लब अफ पाटनया मंकाः ग्वसालय् वचत तथा ऋण सहकारी तालिम ज्याभ्वः संचालन जूगु जुल।

न्वचु ज्याभ्वः

पुचःया दुजःपिन्त भाषिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक ज्ञान थनेत इलय्ब्यलय् पुचलय् भ्कायाः क्वय् न्ह्यथनापिं विद्वान भाजुपिन्सं न्वचु बियादीगु जुल -

१) भाजु अनिल स्थापित	छ्याञ्जे, नेपाल लिपि गुथि, यें
२) भाजु छत्रवहादुर कायस्थ	नायः, साहित्यया मूलुखा, यल
३) भाजु सहप्रा काशीनाथ तमोट	नायः, नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, यल
४) भाजु शरद कसाः	नायः, नेपाल लिपि गुथि, यें
५) भाजु लोकरत्न शाक्य	संस्थापन, लिपि थपू गुथि, यल
६) भाजु प्रा. नर्मदेश्वर प्रधान	नायः, नेपालभाषा केन्द्रीइ विभाग, यल
७) भाजु डा. पुष्पराज राजकर्णिकार	नायः, नेपालभाषा मंकाः खलः, यल
८) भाज देवीचन्द्र श्रेष्ठ	इतिहासविद्, यें

पुचलं ब्वति काःगु

यलब्यापि जुइगु नेपालभाषा न्ह्यसः लिसः कासाय् स्वक्वः तक न्हापं, छकः ल्यू, छकः लियांल्यू। निरन्तर स्वक्वःतक न्हापं जुयाः रनिङ्ग शिल्ड त्याकेगु सौभाग्य प्राप्त जूगु दु, थुकिया श्रेय कासाय् ब्वति काःपिं भाजुपिं रवि शाक्य, किरण शाक्य व राजेन्द्र शाक्यपिं खः। अथेहे यल मन्दः च्वज्या धेंधें बल्ला कासा, स्वनिगः ब्यापि लिपि धेंधें बल्ला कासा, लिपि ब्वने कासा, चिनाखं कासा, बाखं कासा, यलब्यापिं वौद्ध न्ह्यसःलिसः कासा व मेमेगु आपालं कासाय् न्हू हिसु पुचःपाखें पुचःया दुजः भाजु/मय्जुपिन्सं ब्वति कयाः बांलाःगु लिच्वः हयादीगु दु।

प्रकाशन :

- मन्दः व मन्दः कासा
- काशी विजय
- चौंसाठी शिवलिंग
- नकिंभ्याः लय्पौ (ल्याः १३ निसें)
- नेपालमण्डलया ल्वहंपौया थीथीपक्ष

पुचःया संस्थापकपिं : राजितवहादुर श्रेष्ठ, राजु शाक्य व स्वयम्भूराज शाक्य

पुचःया नायः जुइधुंकूपिं : राजितवहादुर श्रेष्ठ, राजु शाक्य व राजेन्द्र शाक्य

पुचःया ज्याकुथि : तापाहिति १६, यल

न्ह्यब्वःम्ह : सुरेन्द्र वज्राचार्य, छ्याञ्जे